

PEDAGOG XODIMLAR FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

Umaraliyeva Surayyo Mamarasul qizi

Toshloq tumani 12-maktab psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagog xodimlar faoliyati samaradorligini oshirishning zamonaviy yo‘llari, ta’lim sifatini yaxshilashda o‘qituvchining o‘rni hamda kasbiy rivojlanish jarayoniga ta’sir etuvchi psixologik va tashkiliy omillar yoritilgan.

Kalit so‘zlar: pedagog, samaradorlik, ta’lim sifati, kasbiy rivojlanish, motivatsiya, metodika, innovatsiya, psixologik muhit, malaka oshirish, refleksiya.

KIRISH

Pedagog xodimlar ta’lim tizimining asosiy tayanch bo‘g‘ini hisoblanadi. Ularning kasbiy faoliyati samaradorligi bevosita o‘quvchilarning bilim darajasi, tarbiya sifati va jamiyatning intellektual rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli pedagog faoliyatini takomillashtirish va uning samaradorligini oshirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Pedagog faoliyati samaradorligiga ta’sir etuvchi muhim omillardan biri bu kasbiy motivatsiyadir. O‘qituvchining o‘z kasbiga bo‘lgan qiziqishi, mas’uliyati va ijodiy yondashuvi uning ish natijalarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Motivatsiyasi yuqori bo‘lgan pedagoglar o‘quvchilarda ham bilimga bo‘lgan qiziqishni kuchaytira oladilar.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash ham samaradorlikni oshirishning asosiy yo‘llaridan biridir. Interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsion yondashuvlar dars jarayonini qiziqarli va samarali qiladi. Bu esa o‘quvchilarning faolligini oshiradi. Pedagogning kasbiy rivojlanishi ham samaradorlikni belgilovchi muhim omildir. Malaka oshirish kurslarida qatnashish, ilmiy-uslubiy adabiyotlarni o‘rganish va tajriba almashish o‘qituvchining bilim va ko‘nikmalarini yangilab boradi. John Dewey ta’limni amaliy faoliyat bilan bog‘liq jarayon sifatida ko‘rib, o‘qituvchining ijodkorligi va tajribaga asoslangan yondashuvini muhim deb hisoblagan. Bu yondashuv bugungi ta’lim tizimi uchun ham dolzarbdir. Pedagog faoliyatida psixologik muhit ham muhim ahamiyatga ega. Jamoada sog‘lom psixologik iqlim, hamkorlik va o‘zaro hurmat o‘qituvchining ish samaradorligini oshiradi hamda stress darajasini kamaytiradi.

Shuningdek, refleksiya — ya’ni o‘z faoliyatini tahlil qilish va baholash ham pedagogning kasbiy o‘rishiga xizmat qiladi. O‘qituvchi o‘z darslarini tahlil qilib, kamchiliklarini aniqlasa, keyingi faoliyatini yanada samarali tashkil eta oladi.

Pedagogik faoliyatning eng muhim tarkibiy qismlaridan biri motivatsiya

hisoblanadi. O'qituvchi faoliyatida ham o'quv faoliyatidagi kabi motivatsion soha muhim o'rin tutadi. Unda tashqi va ichki motivlar farqlanadi: tashqi motivlar muayyan natijaga erishishga yo'naltirilgan bo'lsa, ichki motivlar faoliyat jarayoni va uning mazmunidan qoniqish olish bilan bog'liqdir. Pedagogik faoliyat turli xil xatti-harakatlar majmuasidan iborat bo'lib, u perseptiv, mnemik, kommunikativ, izlanuvchanlik, nazorat va baholash kabi jarayonlarni o'z ichiga oladi va bu faoliyatlar yig'indisi psixologik-pedagogik funksiyalarni belgilab beradi.

P.F. Kapterev o'qituvchi shaxsiga xos obyektiv va subyektiv xususiyatlarni alohida ta'kidlaydi. Unga ko'ra, o'qituvchi ta'lim va tarbiya jarayonining mohiyati, psixologiya asoslari, ayniqsa yosh va pedagogik psixologiya, etnopsixologiya, zamonaviy pedagogika metodologiyasi, o'quvchilarning yosh xususiyatlari, fan o'qitish metodikasi hamda ota-onalar bilan ishlash mazmunini bilishi zarur. Shuningdek, o'qituvchi kuzatuvchanlik, diqqatni taqsimlay olish, pedagogik tasavvur, o'zini tanqid qila olish, o'zini boshqarish, pedagogik takt va nutq ifodaviyligi kabi kasbiy sifatlariga ega bo'lishi kerak. U dars materiallarini tanlash, o'quv jarayonini boshqarish, ta'lim-tarbiya jarayonini rejalashtirish, jamoani boshqarish, tashkilotchilik, kommunikativ va gnostik malakalarni egallashi lozim. Bunda o'quvchilarning psixik rivojlanishini tahlil qilish, pedagogik tajribani o'rganish, ilmiy adabiyotlardan foydalanish va xulq-atvor sabablarini tushunish muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, ijodiy yondashuv ham o'qituvchi faoliyatining ajralmas qismi bo'lib, u yangi pedagogik usullarni yaratish, o'quvchini chuqur tushunish va natijani oldindan ko'ra bilish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Shu asosda o'qituvchi shaxsining umumiy modeli kasbiy va ijtimoiy yo'nalganlik, pedagogik mahorat, psixologik xususiyatlar, bilish faoliyati va umumiy rivojlanish darajasini qamrab oladi. Professogramma esa bo'lajak o'qituvchilarga kasbni ongli tanlashda yordam berib, pedagogik faoliyat samaradorligi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va shaxsiy sifatlarni aniqlab beradi. N.V. Kuzmina pedagogik faoliyat samaradorligiga ko'ra o'qituvchilarni uch guruhga ajratadi: tez moslashib yuqori natijaga erishadiganlar, sekin moslashib asta-sekin rivojlanadiganlar va kasbiy qobiliyatni yetarli darajada egallay olmaydiganlar. A.I. Shcherbakov esa pedagogik faoliyatni murakkab dinamik tizim sifatida ko'rib, o'qituvchi shaxsining shakllanishida xulq-atvor va kasbiy yo'nalganlik hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi.

Pedagog doimo psixologik jihatdan o'z ustida ishlashi kerak. Uni muntazam ravishda psixologiya fanining turli yo'nalishlaridagi eng yangi yutuqlar bilan tanishib borishi darkor, ular tarbiya va ta'lim bilan bevosita va bilvosita bog'liqdir. Bu ta'lim psixologiyasi, tarbiya psixologiyasi, yosh davrlari psixologiyasi, differensial psixologiya, ijtimoiy psixologiya, shaxs psixologiyasi shuningdek, psixologiya va boshqa fanlar chegarasidagi tibbiyot, patopsixologiya, psixofiziologiya va psixoterapiya. Pedagogning kasbiy faoliyati davomida juda zarur jiddiy jihat - bu

o'zo'zini boshqarishdir, ya'ni o'z psixik holati va xulq-atvorini boshqara olish qobiliyati, murakkab pedagogik holatlarda muqobil harakatlana olishidir. O'z-o'zini boshqarishning psixologik asoslari bilish jarayonini o'z ichiga oladi: Sezgi, idrok, diqqat, xayol, tafakkur, xotira, nutq shuningdek shaxs xislatlari - xulq atvori, emotsional holati, vaziyatga munosabati.

Hozirgi zamon maktabi muallimlik shaxsi va kasbiy faoliyati uchun zarur bo'lgan sifat va fazilatlarni egallagan, yangicha fikrlaydigan, ijtimoiy faol pedagoglarni talab qilmoqda. Ana shunday qator muammolarni oqilona hal qilishning eng muhim omillaridan biri o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi jarayonini maqsadga muvofiq tashkil etishdir. Shunga binoan mamlakatimiz ta'limi sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning ustuvor yo'nalishlaridan biri ham kadrlar tayyorlash sifatini jahon talablari darajasiga yetkazishdir. O'qituvchining shaxsiy va kasbiy tayyorgarlik darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, o'quvchilar bilan ta'lim va tarbiyaviy munosabatlarni yaxshi yo'lga qo'ya oladi. O'qituvchining shaxsiy namunasi va obro'-e'tibori ta'lim-tarbiya jarayonida bolada qat'iy nuqtayi nazarning shakllanishida asosiy rol o'ynaydi.

O'qituvchi eng avvalo o'quv-tarbiya jarayonida o'quvchilar faolligini oshirishni esdan chiqarmasligi, yuzaga kelgan muammolarni mustaqil yechishga o'rgatishi, o'quvchi tashabbuskorligi va ijodkorligi asosida o'zining kimligini namoyish etishiga yordamlashishi zarur. Buning uchun o'qituvchi shaxsiy hamda kasbiy sifat va fazilatlarni to'liq egallagan bo'lishi lozim, bunday o'qituvchilar o'quvchilar bilan ko'proq do'stona muloqotda bo'ladilar, o'zaro fikr almashadilar, mavzuga doir muammoni tahlil qiladilar va bir qarorga keladilar. O'qituvchi bu o'rinda butun e'tiborini mavzu mohiyatini o'quvchilarga singdirishga qaratib, o'quvchilar e'tiborini kechinmalarini va o'zlashtirish imkoniyatlarini alohida e'tiborga oladi. O'qituvchi shaxsiga xos bo'lgan bilimdonlik, ijodkorlik, mustaqillik hamda pedagogik faoliyati uchun mas'uliyat va javobgarlikni chuqur his etish o'quvtarbiya jarayoni samaradorligini ta'minlashning eng muhim omillaridir. Talabalarda kasbni egallashning shakllanishi ularda majburiyat va javobgarlik hissining tarkib topishi bilan bog'liqdir. Ularda ana shunday sifat va kechinmalar to'la shakllangan bo'lsa, bilimlarni egallash yoki kasbiy kamoloti uchun hech narsa to'siq bo'la olmaydi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, pedagog xodimlar faoliyati samaradorligini oshirish ko'p omilli jarayon bo'lib, unda motivatsiya, zamonaviy texnologiyalar, kasbiy rivojlanish va psixologik muhit muhim rol o'ynaydi. Ushbu omillarni to'g'ri uyg'unlashtirish ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ta'lim to'g'risida. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. – T.: O'zbekiston, 2020.

2. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz. – T.:O‘zbekiston, 2017.
3. G‘oziyev E.G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
4. Karimova V.M. Pedagogik psixologiya. – Toshkent, 2019.
5. Nishonova Z.T. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent, 2019.
6. Davletshin M.G. Ta’lim psixologiyasi. – Toshkent, 2020.
7. Shoumarov G‘.B. Pedagogik faoliyat asoslari. – Toshkent, 2018.
8. Lev Vygotsky. Ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasi.
9. John Dewey. Ta’lim falsafasi va tajriba asosidagi o‘qitish.